Middle East Bulletin

Επίκαιρη Ανάλυση
Ομάδα Μελέτης για την Μέση Ανατολή και το Ισλάμ
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Ο αντίκτυπος της τρομοκρατικής επίθεσης στη Βομβάη

Άννα Αποστολίδου*

Όταν στις 29 Νοεμβρίου η ινδική αστυνομία επανέκτησε τον έλεγχο του ξενοδοχείου Taj Mahal, οι πληροφορίες ήταν το ίδιο διφορούμενες όσο και τέσσερις μέρες πριν. Την ευθύνη ανέλαβαν οι Deccan Mujahideen, άγνωστη μέχρι τότε οργάνωση, που πιθανότατα «εφευρέθηκε» για να καλύψει τους πραγματικούς υπαιτίους. Καθώς τα αποδεικτικά στοιχεία στρέφουν την προσοχή προς τη φονταμενταλιστική οργάνωση Lashkar-e-Taiba, διακηρυκτικός σκοπός της οποίας είναι η απόδοση του Κασμίρ στο Πακιστάν και η εξάπλωση του Ισλαμικού Νόμου σε όλη τη Νότια και Νοτιοανατολική Ασία (συμπεριλαμβανομένης της Κίνας), μοιραία υπονοείται εμπλοκή του Ισλαμαμπάντ. Μέχρι σήμερα, μολονότι οι χειρισμοί του Νέου Δελχί έχουν καταφέρει να αποφύγουν κλιμάκωση της κρίσης, ο κίνδυνος περαιτέρω αποσταθεροποίησης μιας ούτως ή άλλως ανασφαλούς περιοχής παραμένει.

Αποκλήθηκε η «11/9 της Ινδίας»: συντονισμένες επιθέσεις σε 10 μέρη, πάνω από 180 νεκροί και διπλάσιος σχεδόν αριθμός τραυματιών, εμπλοκή ξένου δακτύλου. Χωρίς να υποβιβάζουμε τη σοβαρότητα των επιθέσεων, η σύγκριση με το τρομοκρατικό χτύπημα του 2001 στις ΗΠΑ είναι το λιγότερο άστοχη. Κατ' αρχήν, οι τρομοκρατικές επιθέσεις δεν είναι πρωτόγνωρο φαινόμενο στην Ινδία: σύμφωνα με τη Global Terrorism Database του Πανεπιστημίου του Maryland, πάνω από 4.100 περιστατικά τρομοκρατικών επιθέσεων σημειώθηκαν στην Ινδία από το 1970. Μόνο το 2006 τα θύματα ανήλθαν σε 2.750, ενώ το 2007 ο αριθμός μειώθηκε κατά το ήμισυ. Δεν ήταν η πρώτη φορά που το μεγαλύτερο οικονομικό κέντρο της Ινδίας είχε χτυπηθεί από τρομοκράτες: από το 2000 δέχθηκε 7 βομβιστικές επιθέσεις, με πιο αιματηρή την επίθεση στο σιδηροδρομικό σταθμό δύο χρόνια πριν με 200 νεκρούς και 700 τραυματίες. Και εκείνη τη φορά είχαν κατηγορηθεί η Leshkar-e-Taiba (LeT), το Φοιτητικό Ισλαμικό Κίνημα της Ινδίας (Student Islamic Movement of India), καθώς και η Υπηρεσία Πληροφοριών του Πακιστάν (Inter-Services Intelligence, ISI).

Το Νέο Δελχί αντιμετωπίζει τρία μέτωπα: στα ανατολικά, οι Μαοϊστές (ή Ναξαλίτες/Naxalites) δρουν στο λεγόμενο «κόκκινο διάδρομο», που με αφετηρία τα σύνορα του Νεπάλ διασχίζει 13 πολιτείες και φθάνει ως την κεντρική Ινδία. Έχοντας αποκληθεί ως «η μεγαλύτερη πρόκληση για την εγχώρια ασφάλεια» από τον Ινδό πρωθυπουργό Manmohan Singh, η δράση τους -πέρα από τη συμμετοχή στην πολιτική ζωή της χώρας μέσω του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ινδίας- περιλαμβάνει και βομβιστικές επιθέσεις (π.χ. στην Chhatisgarh το 2006 με 360 θύματα). Στα βορειοανατολικά, οργανώσεις αυτονομιστών, όπως το Εθνικό Συμβούλιο της Nagaland-Isak-Muivah

*Ερευνήτρια στην Ομάδα Μελέτης για τη Μέση Ανατολή και το Ισλάμ του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

(National Socialist Council of Nagaland-Isak-Muivah) και το Ενωμένο Απελευθερωτικό Μέτωπο του Assam (United Liberation Front of Assam), που απαρτίζονται κυρίως από μέλη γηγενών φυλών, κατά καιρούς διεξάγουν επιθέσεις εναντίον Ινδών μεταναστών. Στα βορειοδυτικά, από την άλλη, το Jammu-Kashmir και το Punjab εδώ και 30 χρόνια ταλανίζονται από επιθέσεις ισλαμιστικών οργανώσεων, όπως η LeT, η Harakat-ul-Mujahedeen, και η Jaish-e-Muhammed, που λαμβάνουν στήριξη από το Πακιστάν. Το Ισλαμαμπάντ ανέκαθεν χρησιμοποιούσε παραστρατιωτικές οργανώσεις για την εξυπηρέτηση των στρατηγικών του συμφερόντων: Ήδη από την εποχή της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν, το ISI είχε εκπαιδεύσει ομάδες μουτζαχεντίν, συμπεριλαμβανομένης της LeT, ενώ αργότερα ενθάρρυνε, αν όχι επιστράτευε, τις ομάδες αυτές σε ανταρτοπόλεμο στην ινδική χερσόνησο. Σταδιακά οι ομάδες ξέφυγαν από τον πλήρη έλεγχο του ISI, σε σημείο που να διεξάγουν βομβιστικές επιθέσεις στο εσωτερικό του Πακιστάν ως αντίδραση στις πολιτικές της κυβέρνησης. Το 2002, ο τότε Πρόεδρος Musharraf, υπό την πίεση των ΗΠΑ, κήρυξε τη LeT παράνομη, αλλά είναι αμφίβολο αν το ISI πράγματι διέρρηξε τους δεσμούς του με αυτήν και άλλες εκτός νόμου παραστρατιωτικές οργανώσεις. Εξ άλλου το όνομά του έχει εμπλακεί, πέρα από τρομοκρατικές επιθέσεις στο Κασμίρ και τις βομβιστικές επιθέσεις στο σιδηροδρομικό σταθμό της Βομβάης, σε σωρεία περιστατικών με πιο πρόσφατο το χτύπημα κατά της ινδικής πρεσβείας στην Καμπούλ του Αφγανιστάν.

Αυτή ακριβώς η εμπειρία ώθησε την ινδική κυβέρνηση να κάνει λόγο για «εξωτερικές διασυνδέσεις των τρομοκρατών» της Βομβάης, προτού ακόμη η μαρτυρία του μοναδικού επιζώντα τρομοκράτη και τα τηλεφωνικά αρχεία επιβεβαιώσουν τις υποψίες της, και όσο ακόμη υπήρχαν εικασίες για εμπλοκή εγχωρίων και διεθνών οργανώσεων, όπως οι Ινδοί Mujahideen (Indian Mujahideen) και η Al Qaeda. Τις επόμενες μέρες, το Νέο Δελχί θα απειλούσε με αναστολή της πενταετούς ειρηνευτικής διαδικασίας με το Πακιστάν, κλείσιμο των συνόρων, διακοπή των απ' ευθείας πτήσεων και αποστολή στρατευμάτων στα σύνορα. Το Ισλαμαμπάντ με τη σειρά του απάντησε, πως στην περίπτωση που η Ινδία στείλει στρατό στα σύνορα, θα αναγκαστεί να αποσύρει τις δυνάμεις του από το Αφγανιστάν θέτοντας σε περαιτέρω κίνδυνο την περιφερειακή ασφάλεια. Τελικά, το Νέο Δελχί περιορίστηκε σε δύο διαβήματα προς το Πακιστάν, διαμαρτυρόμενο για την αδυναμία του τελευταίου να ελέγξει τα τρομοκρατικά κινήματα που προέρχονται από το έδαφός του, και ζητώντας την έκδοση των αρχηγών της LeT και της Jaish-e-Mohammed. Το Πακιστάν δεν έχει απαντήσει ακόμη στα διαβήματα, αλλά ο Πακιστανός Πρόεδρος υποσχέθηκε την αρωγή του ISI στις έρευνες.

Η Ινδία μέχρις στιγμής δεν έχει στείλει δυνάμεις στα σύνορα με το Πακιστάν, όμως θα ήταν πρόωρο να θεωρήσουμε ότι η κρίση έχει αποσοβηθεί. Οι επιθέσεις της Βομβάης αναντίρρητα θα επηρεάσουν τις εξελίξεις τόσο στο εσωτερικό της Ινδίας, όσο και στο περιφερειακό σύστημα. Κατ' αρχήν, οι παραιτήσεις στελεχών της ινδικής κυβέρνησης, όπως του Υπουργού Εσωτερικών Shivraj Patil, δεν ήταν αρκετές για να αποκαταστήσουν την εμπιστοσύνη της ινδικής κοινής γνώμης στην κυβέρνησή τους. Ήδη, ο κυβερνητικός συνασπισμός United Progressive Alliance αποδυναμώθηκε, όταν αποχώρησαν τα αριστερά κόμματα το καλοκαίρι του τρέχοντος έτους. Καθώς επικρατεί η άποψη ότι «οι ημέρες του Ghandi έχουν περάσει» και ότι η κυβέρνηση πρέπει να υιοθετήσει σκληρότερη στάση απέναντι στο Πακιστάν, το μεγαλύτερο αντιπολιτευτικό κόμμα, το Ινδουιστικό Bharatiya Janata Party (BJP), εθνικιστικό και κατά πολλούς ακροδεξιό, προσπαθεί να εκμεταλλευτεί στο έπακρο το αντι-μουσουλμανικό αίσθημα που έχει δημιουργηθεί. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι το BJP όχι μόνο έχει κατηγορηθεί ότι υποκινεί επιθέσεις κατά των μουσουλμανικών μειονοτήτων της Ινδίας, αλλά και ότι μια εβδομάδα πριν τις επιθέσεις της Βομβάης μονοπωλούσε τα ινδικά πρωτοσέλιδα με την αποκάλυψη ότι Ινδουιστές εξτρεμιστές ήταν οι πραγματικοί υπεύθυνοι για σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων, που αρχικά είχαν αποδοθεί σε μουσουλμάνους. Αν νικήσει στις εθνικές εκλογές που θα διεξαχθούν το 2009, τότε δεν είναι απίθανο να υιοθετήσει σκληρότερη στάση απέναντι στο Πακιστάν και τους μουσουλμάνους.

Ούτε το Πακιστάν αναμένεται να μείνει αλώβητο από την κρίση. Εάν αποδειχθεί ότι το χτύπημα στη Βομβάη ενορχηστρώθηκε από το ISI, η Ινδία κατά πάσα πιθανότητα θα διεξάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον της γειτονικής χώρας. Ήδη ο Υπουργός Εξωτερικών Pranab Mukherjee δήλωσε ότι σε περίπτωση που το Ισλαμαμπάντ μείνει αδρανές, η Ινδία θα επιτεθεί στα κρησφύγετα των τρομοκρατών που βρίσκονται σε πακιστανικό έδαφος. Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να οδηγήσει τις δύο πυρηνικές δυνάμεις σε πόλεμο. Μπορεί οι πιθανότητες για πυρηνικό πόλεμο να είναι μηδαμινές, αλλά ακόμη και ένας συμβατικός πόλεμος θα μπορούσε να οδηγήσει σε διαδοχικά ολέθρια αποτελέσματα, μεταξύ των οποίων την κατάρρευση του πακιστανικού κράτους και την πρόσβαση των ποικίλων παραστρατιωτικών οργανώσεων στο πυρηνικό του οπλοστάσιο. Προκειμένου να μην υλοποιηθεί αυτό το σενάριο, οι ΗΠΑ ασκούν πιέσεις στο Ισλαμαμπάντ για «απόλυτη και πλήρη» συνεργασία με τις έρευνες, στις οποίες συμμετέχουν – λόγω των 30 ξένων θυμάτων - και η Interpol, το FBI, η Federal Police της Αυστραλίας και η Scotland Yard. Πράγματι, στις 7 Δεκεμβρίου οι πακιστανικές αρχές επιτέθηκαν σε στρατόπεδο της LeT, ενώ ταυτόχρονα προχώρησαν και σε συλλήψεις ατόμων που συνεργάζονταν μαζί της. Θα ήταν πρόωρο, όμως, να το εκλάβουμε ως δείγμα της μεταστροφής του Ισλαμαμπάντ προς μια πιο σκληρή στάση απέναντι στις τρομοκρατικές οργανώσεις στο έδαφός του δεδομένου ότι κατά το παρελθόν είχε προβεί σε παρόμοιες κινήσεις προκειμένου να αποκαταστήσει, έστω και προσωρινά, την εμπιστοσύνη των ξένων κυβερνήσεων, αλλά σύντομα περιέπεσε εκ νέου σε αδράνεια.

Παράλληλα, το Ισλαμαμπάντ θα αναγκαστεί να αποσαφηνίσει τη σχέση του με το ISI, που πλέον λειτουργεί ως κράτος εν κράτει. Τον Ιούλιο του 2008, ο Asif Zardari προσπάθησε να θέσει το ISI υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Εσωτερικών, αλλά 24 ώρες μετά την ανακοίνωση της σχετικής απόφασης η αντίδραση των στρατιωτικών ελίτ ήταν τόσο έντονη που η απόφαση ανατράπηκε. Ωστόσο, τόσο οι τρομοκρατικές επιθέσεις στη Βομβάη, όσο και το χτύπημα της ινδικής πρεσβείας στην Καμπούλ έκαναν εμφανή την αδυναμία της πακιστανικής κυβέρνησης στη Δύση, η οποία άρχισε να πιέζει το Ισλαμαμπάντ να επανακτήσει τον έλεγχο του ISI. Ουσιαστικά, ο Zardari έχει δύο επιλογές: είτε να εντείνει τις προσπάθειες συγκράτησης των υπηρεσιών πληροφοριών του, συνεπώς τη ρήξη με το στρατιωτικό κατεστημένο, είτε να αγνοήσει τις πιέσεις των ξένων κυβερνήσεων με κίνδυνο αυτές να συνταχθούν με την Ινδία σε μια πιθανή διαμάχη.

Η τεταμένη ατμόσφαιρα μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν αναπόφευκτα επηρεάζει και τις εξελίξεις στο Αφγανιστάν. Κατ' αρχήν, εάν το Πακιστάν μεταφέρει τα στρατεύματά του από τα σύνορα με το Αφγανιστάν στα σύνορα με την Ινδία, οι Taliban και άλλες τζιχαντιστικές οργανώσεις που δρουν στα αφγανο-πακιστανικά σύνορα, όπως οι ομάδες των Haqqani και Hekmatyar, θα εκμεταλλευτούν την ευκαιρία να περάσουν τα σύνορα και να ανασυγκροτηθούν στο Πακιστάν. Το 2001, μια παρόμοια περίπτωση αντιπαράθεση του ινδικού και πακιστανικού στρατού μετά την επίθεση της Jaish-e-Mohammed κατά του ινδικού κοινοβουλίου, έδωσε την ευκαιρία στην Al Qaeda να διαφύγει από το Αφγανιστάν. Εάν δε οι δύο χώρες δεν περιοριστούν σε επίδειξη στρατιωτικής ισχύος, αλλά προβούν στη διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων, τότε ενδεχομένως το Αφγανιστάν να αποτελέσει πεδίο ινδο-πακιστανικών συγκρούσεων. Στους πακιστανικούς στρατιωτικούς κύκλους είναι διαδεδομένη η άποψη ότι σε περίπτωση πολέμου με την πιο ισχυρή στρατιωτικά Ινδία ο στρατός μπορεί να καταφύγει και να ανασυνταχθεί στο Αφγανιστάν και από εκεί να προχωρήσει σε αντεπίθεση στην Ινδία. Παρ' ότι η παρουσία αμερικανικών και ΝΑΤΟϊκών δυνάμεων καθιστά την εφαρμογή της τακτικής αυτής δύσκολη έως αδύνατη, μια συνεργασία μεταξύ των πακιστανικών μυστικών υπηρεσιών, ή ακόμη και του στρατού, και των διαφόρων αφγανικών ισλαμιστικών ομάδων δεν θα ήταν απίθανη. Ταυτόχρονα, το χάος που θα δημιουργηθεί θα οδηγήσει στην αναζωπύρωση των εμφύλιων διαμαχών στο Αφγανιστάν και ενδεχομένως σε κυβερνητική κρίση.

Ακόμη και αν το ενδεχόμενο μιας πολεμικής σύρραξης φαίνεται μάλλον απίθανο, λόγω της αμοιβαίας πυρηνικής αποτροπής, η ένταση μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν παρακωλύει τα σχέδια της επόμενης κυβέρνησης των ΗΠΑ για τη συγκρότηση ενός πλαισίου περιφερειακής ασφαλείας που θα περιλαμβάνει το Αφγανιστάν, την Ινδία και το Πακιστάν. Η ήδη αποδυναμωμένη κυβέρνηση της Ινδίας δύσκολα θα δεχτεί να αναλάβει το πολιτικό κόστος που συνεπάγεται μια τέτοια πρωτοβουλία, ιδίως όταν οι μνήμες από τις επιθέσεις είναι νωπές και τα αντι-πακιστανικά αισθήματα αυξημένα. Παράλληλα, η συμμετοχή του Πακιστάν προϋποθέτει την υποβολή του ISI στον έλεγχο της κυβέρνησης του Asif Zardari, που όπως αναφέρθηκε, είναι εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα. Επιπρόσθετα, είναι αμφίβολο αν το προτεινόμενο πλαίσιο περιφερειακής ασφάλειας μπορεί να καταπολεμήσει τις πραγματικές αιτίες αποσταθεροποίησης της περιοχής. Θρησκευτικός εξτρεμισμός (τόσο μουσουλμάνων όσο και ινδουιστών), εκκρεμότητες της αποαποικιοποίησης, γεωστρατηγικά συμφέροντα και παρεμβάσεις ξένων δυνάμεων είναι κάποιοι από τους παράγοντες που επιδεινώνουν τις ινδο-πακιστανικές σχέσεις. Και δυστυχώς, ad hoc όροι περιφερειακής ασφάλειας ή μια πενταετής ειρηνευτική διαδικασία δεν είναι αρκετά για να τους εξαλείψει.